

УДК 007 : 304 : 659.3

МУЗИЧНЕ МОВЛЕННЯ ЛЬВІВСЬКОГО РАДІО В ПОВОЄННІ РОКИ

Євген Дмитровський

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
бул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua*

У статті розглянуто і проаналізовано особливості музичного мовлення Львівського обласного радіо в післявоєнний період.

Ключові слова: радіо, музика, радіоконцерт, ідеологічні догми, замовні музичні твори.

Ще не закінчилась війна, а ЦК ВКП(б) вже у вересні 1944р. прийняв постанову «Про недоліки в політичній роботі серед населення західних областей УРСР», якою зобов'язав, зокрема, посилити ідеологічну наповненість мистецьких творів. Ця та інші партійні вказівки стосувалися і Львівського радіо, його музичного мовлення, яке змушене було беззастережно виконувати вимоги комуністичної партії, оскільки радіо в СРСР повністю залежало від її волі, будучи одним із головних сегментів радянської системи засобів масової інформації та пропаганди. Під тиском партійних органів Львівське радіо продовжило почату в 1939р. лінію відтворення й підтримки в передачах радянізації галицької музичної культури, при цьому замовчуючи її національні традиції, всі попередні творчі надбання, дбаючи головно про відображення в ефірі бажаних з комуністичного погляду стосунків влади й народу. Ейфорія перших днів роботи радіо в нових умовах погасла й забулася, бо «прихід радянської влади, який спочатку обіцяв райдужні перспективи в розквіті «мистецтва для народу і в ім'я народу», насправді обернувся диктатом тоталітарної ідеології, занепадом духовних цінностей, які складались у нашому народі протягом багатьох сторіч, свідомим утиском національних традицій, на зміну яким пропонувалась уніфікована «класова свідомість» [1, с.308].

Слід зазначити, що українська музична культура з приходом радянської влади втратила духовну музику, церковні хорові співи, музичні твори тих авторів, які емігрували за кордон, козацькі та стрілецькі пісні, обрядову творчість... Все це було вилучено з нової для галичан соціалістичної культури як «класове чуже» на довгі п'ять десятиліть. Натомість з гучномовців, крім здебільшого російської класики, лунали пісні радянських композиторів (переважно російськомовні), в яких славили «мудру» партію, її вождів, а найбільше — «рідного батька» Сталіна, «непобедимую» Червону армію. В реалізації (нехай і формальній) партійної вимоги щодо ідейного наповнення музичних передач, їх підготовки в

потрібному для влади руслі еталоном служили радіоконцерти з Москви і Києва, які неодмінно починалися подібними піснями.

Необхідно звернути увагу і на таке. Все, що робила комуністична влада у Західній Україні в сфері культури, пропагувалося нею ж через пресу і радіомовлення як нове, раніше не відоме, «постійно створювалась картина, начебто до 1939-го року тут нічого вартісного не було, а те, що було, — не варте й уваги [2, с.123]. Такий висновок нав'язувався радіослухачам.

В текстовій частині музичних передач Львівського радіо повоєнних років зустрічаємо типові для радянської пропаганди штампи, шаблонні вислови на кшталт «з великим піднесенням», «одностійне схвалення», «трудовий ентузіазм», «масовий рух», «героїчна праця» тощо. Здебільшого характерні для випусків новин, вони швидко перекочували в ті музичні програми, де йшлося про «соціалістичні перетворення» в культурній сфері. В цих передачах, що носили відверто агітаційно-пропагандистський характер, обов'язково підкреслювались переваги радянського способу життя, заслуга у всьому комуністичної партії, її вождів, головно — Сталіна, який «захоплювався мистецтвом, а найбільше — музикою».

Постійний страх працівників радіо перед партійними органами, НКВС, цензурою, а через це боязнь сказати в ефірі щось «не те», особливо в ідеологічному сенсі, породжували практику підготовки радіовиступів за підготуванням задалегідь і дозволенним цензурою текстом. В результаті вони ставали сухими, казенними, викликаючи невдоволення слухачької аудиторії.

Львівські композитори й музичні виконавці все більше усвідомлювали, що свого роду перепусткою для них на радіо могли служити твори, темою яких була «рідна» партія, її вожді, лише радянська, а не інша батьківщина, — ці та інші атрибути комуністичної ідеології. Тому приходили на радіо насамперед із музичними творами, написаними «на радянський лад». Свідомо не називаємо цих симфонічних, ораторіально-кантатних опусів, пісень для хору, які прозвучали в передачах Львівського радіо, їхніх авторів, щоб навіть найменшим чином не очорнити світлу пам'ять видатних митців минулого. Тим більше, що замовні «плакатні» твори, написані ними, аж ніяк не були визначальними у їх творчості. Одночасно вважаємо, що правильно чинить сучасна музична критика, коли і в цих творах, написаних за радянськими стандартами, віднаходить те, що не відповідало партійним настановам і своїми коренями сягало національної та релігійної традиції, а також коли аргументовано доводить, що власний стиль, мистецькі смаки та уподобання провідних галицьких композиторів часто домінували над «директивними вказівками» [1, с.317-324].

У післявоєнне десятиліття з'явилося і чимало по-справжньому мистецьки вартісних музичних творів С.Людкевича, М.Колесси, Р.Сімовича, А.Кос-Анатольського, Є.Козака, Д.Задора, Л.Ярошевської, А.Солтиса, Т.Маєрського. Вони виконувались у трансльованих по радіо концертах, записувались в радіостудії і своєю появою, без сумніву, збагатили й урізноманітнили музичне мовлення.

Крім композиторів, в архівних текстах музичних радіопередач 40-50-х років зустрічається багато імен виконавців — диригентів, музикантів, співаків. Привертають увагу передачі про тогочасну молоду мистецьку зміну, кращі представники якої згодом принесли славу не лише Львову, а й Україні в цілому. Це, зокрема, передача про студентку Львівської консерваторії Лесю Деркач, яка

у 1945р. стала дипломанткою республіканського, а згодом і всесоюзного конкурсу музикантів-виконавців, музичний нарис «Три сестри» про студенток львівської консерваторії Даниїлу, Марію та Ніну Байко, радіотрансляція із залу консерваторії концерту, в якому один з творів Моцарта в супроводі симфонічного оркестру обласної філармонії виконував учень Львівської музичної школи-десятирічки Олег Криса, та ін.

Цілком природно, що працівники радіо, підбираючи матеріал для музичних передач з творів львівських композиторів, орієнтувалися і на критику, а вона далеко не завжди була об'єктивною й доброзичливою. Варто хоча б згадати, як після горезвісної постанови ЦК ВКП(б) «Про оперу В.Мураделі «Велика дружба» (1948 р.) нищівній критиці було піддано музичну творчість В.Барвінського, М.Колесси, С.Людкевича, Р.Сімовича, А.Солтиса, Т.Маєрського.

Розгул сталінізму, беріївщини згубно позначився на діяльності Львівського радіо в цілому і його музичного мовлення зокрема. Радіопрацівників не могло не лякати те, що були репресовані відомі композитори В.Барвінський, В.Флис, музикознавець Б.Кудрик та інші діячі музичної культури. Цензори прискіпувались до кожної радіопередачі, жорстко контролюючи ідейно-політичний зміст мовлення.

Як зазначає у своїй науковій розвідці Володимир Клювак, «затиснуті між Сцїллою і Харибдою темників і цензури, радіожурналісти виробляли у собі ще й навички самоцензури або, як тоді говорили, — самокритики» [3, с.286]. Про це може красномовно свідчити виступ працівника музичного відділу Львівського радіо, званого композитора на нараді, де обговорювалась критична стаття в газеті «Правда» за 2 липня 1951р. «Проти ідеологічних перекручень в літературі». Він, зокрема, сказав: «Ми передавали твори місцевого композитора Ражанської на слова Максима Рильського. Вони, ці твори, нічого спільного з сучасністю не мали, а ми їх давали в ефір. Другий факт. Композитор Кошиць — емігрант, людина з сумнівним минулим. Але пісні в його обробці ми передавали тому, що нам їх надіслав Український радіокомітет... На мою думку, не всі тексти в піснях Леонтовича заслуговують на те, щоб їх давати в ефір. Але ми на це не звертали раніше уваги. Я особисто, як композитор, теж припустив помилку, що не критично ставився до відбору текстів для написання музики» (йшлося про коломийки, де були такі слова: «Ми, гуцули, горді люди, Зараз ся гордуєм, Старі хати розбираєм, Колгоспи будуєм») [4].

У 40-50-і роки на Львівському радіо, як і в усьому радіопросторі СРСР, домінувала класична музика. Далеко не всі слухачі її однаково сприймали. Проте, як зауважує у своєму дисертаційному дослідженні А.Я.Скорик, «переваги в галузі класичного мистецтва трактувались з ідеологічних позицій як наслідок переваг соціалістичного способу життя», що дозволяло і працівникам музичних радіоредакцій і «мислячій аудиторії», в першу чергу інтелігенції, почуватися вільніше...» [5, с.50]. Класична музика, особливо творчість російських композиторів минулого, а найбільше П.І.Чайковського і «Могучої кучки», крім, безперечно, виконання нею естетичної функції, служила на радіо ще й своєрідним прикриттям від партійних органів, які вимагали створювати нову літературу й мистецтво, керуючись при цьому вигаданим методом соціалістичного реалізму. І якщо з літературою партфункціонерам легше було розібратись на предмет отого «соцреалізму», то в музиці зробити це було їм не так просто, а то й неможливо. Натомість радянським дослідникам нічого не залишалось, як із штучним

пафосом констатувати в дусі комуністичних настанов, що «широка музична пропаганда» по радіо справляла «значний вплив» на характер і рівень культурних запитів слухачів і допомагала здійснити «справжню революцію» в естетичному вихованні народу [6, с.22].

Не сприяла, а часом і заважала розвиткові музичного, як і всього радіомовлення СРСР, невизначеність зі статусом і назвою його керівного органу. Лише у післявоєнні роки кілька разів змінювалась його «вивіска». Відповідно до цих змін «нагорі» Львівський обласний радіокомітет спочатку було реорганізовано в обласний комітет радіофікації та радіомовлення (1944 р.), а відтак — у відділ (згодом — обласна редакція) радіоінформації обласного управління культури (1954 р.). Організаційна пертурбація на цьому не завершилася. Однак це була лише видимість змін, що вносила плутанину у виробничо-творчий процес не радіо й не додавала його працівникам впевненості в роботі.

1. Кияновська Л.О. Галицька музична культура XIX-XXст. / Л.О.Кияновська. — Чернівці, 2007.
2. Мазепа Лешек. Сторінки музичного минулого Львова / Лешек Мазепа — Львів, 2001.
3. Ключак Володимир. З історії Львівського обласного радіо та радіожурналістики у 20-х — 70-х роках XX століття / Володимир Ключак // Теле та радіожурналістика, — Львів, 2011. — Вип. 10.
4. Державний архів Львівської області, Ф. Р-1357, оп.1, спр.143, арк.23.
5. Скорик А.Я. Музичні програми регіонального телебачення в інформаційному просторі сучасності: дис. канд. мист.: спец. 26.00.01 / А.Я.Скорик. — Львів, 2008.
6. Багиров Э.Г., Ружников В.Н. Основы радиожурналистики / Э.Г.Багиров, В.Н.Ружников. — М., 1984.

Lviv RADIO MUSIC BROADCASTING OF THE POST-WAR YEARS

Yevhen Dmytrovskyi

Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky str. 49, 79044, Lviv, Ukraine

E-mail: journft@franko.lviv.ua

Peculiarities of Lviv regional radio music broadcast of post-war years are reviewed and analyzed in the article.

Key words: radio, music, radio concert, ideological dogmas, biased works.

МУЗЫКАЛЬНОЕ ВЕЩАНИЕ ЛЬВОВСКОГО РАДИО В ПОСЛЕВОЕННЫЕ ГОДЫ

Евгений Дмитриевский

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, 79044, Львов, Украина

E-mail: journft@franko.lviv.ua

В статье рассмотрены и проанализированы особенности музыкального вещания Львовского областного радио в послевоенный период.

Ключевые слова: радио, музыка, радиоконцерт, идеологические догмы, заказные музыкальные произведения.

Стаття надійшла до редколегії 12.10.2013

Прийнята до друку 14.10.2013